

Armanak Uskara

edo

Aiberouko Egunari

1889 gerren ourtheko

Jinkoua eta Herria!
Zuhurtarizona eta lana!
Eta bizi bethi Uskalduna!

Iao! Iao!
I-a-a-a-a-o-o-o-o-o!

SALTZEN DA

Maoulen
DETCHERRY enian

Atharratzen
CAUTURE enian

Prezioua : BI SOS

OURTHEKO SASOUAK :

BEDATSIA hasten da martchouaren	20 ^{an} .
UDA hasten da aramaiatzaren	21 ^{an} .
LARRAZKENA hasten da burullaren	22 ^{an} .
NEGIA hasten da abentiaren	21 ^{an} .

OURTHEKO BESTA KHANBIAKORRAK :

SETUAJESIMO, *baranthallaren* 17^{an}; — HAOSTE, *martchouaren* 6^{an}; — BAZKO, *abhirilaren* 21^{an}; — ERROGAZIONIAK, *maiatzaren* 27ⁿ, 28ⁿ eta 29^{an}; — SALBATORE, *maiatzaren* 30^{an}; — PHENTEKOSTE, *aramaiatzaren* 9^{an}; — BESTABERRI, *aramaiatzaren*, 20^{an}; — ABENTUKO LEHEN IGANTIA, *abentiaren*, 1^{an}.

LAOUR THENPORAK :

Martchouaren 13 ⁿ , 15 ⁿ eta 16 ⁿ .	}	Burullaren 18 ⁿ , 20 ⁿ eta 21 ⁿ .
Arramaiatzaren 12 ⁿ , 14 ⁿ eta 15 ⁿ		Abentiaren 18 ⁿ , 20 ⁿ eta 21 ⁿ .

EKHI ETA ARGIZAGI ULHUNTZIAK :

Ekhi ulhunte osoua, *ourthatsez*; ezta ikhousiren Frantzian. — Argizagi ulhunte phartezkoua *ourtharilaren* 17^{an}; goizanko bi oren eta 49^{min}. hasirik urhenturen da zortzi oren eta 29^{min}. eta ikhousiren da Frantzian. — Ekhi ulhunte osoua, *aramaiatzaren* 27ⁿ eta 28ⁿ; ezta ikhousiko Frantzian. — Argizagi ulhunte pharteskoua *uztailaren* 12^{an}; pharte ikhousiren da Frantzian, aratsanko 6^{or} eta 11 orenen artian. — Ekhi ulhunte osoua, *azarouaren* 22^{an}; ezta ikhousiren Frantzian.

BEGITHARTE HORIEK :

- Ⓣ *erran nahi du* : Estiapen hastia *edo* argizagi bethe.
Ⓛ " " Argizagi azken laourdena.
Ⓞ " " Gorapen hastia *edo* argizagi berri.
Ⓜ " " Argizagi lehen laourdena.

HANITCH KHASU ABIS HOUNI :

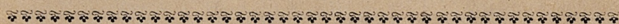
ZIBEROUKO, armanaka eginik da bi kaierez algareki jossirik. Lehenak, mehe mehiak, hamabi hilabeteren egunaria dena, ourthiaren urhentzian berhezi behar duke, nahidenaren egiteko. Bigarren kaiera edo phartia, mintzo dena istoriaz, abis hounez laborariarentako, erezetaz, etc., harek ourthe oroz behar duke begiratu arankurareki. Pajiak markaturik dutuke bost ourthez arrount. Bost ourthetako kaier begiratiak, 1892^{1^{an}} algareki josten ahal diateke libru gocho eta balious baten egiteko. Bost ourthe horietan eman artikulien eta erezetan edirengia inprima eraziko dugu 1892^{ek^o} armanakaren urhentzian.

(Begiratzeko kaiera, tchipiaren barnen, egunariaren barnen date; arren aski dukezie lehen bi hollen urratzia ourthiaren burian; ber denboran azken biak urraturik dirateke. Halaz eztukezie ez kaier desegiterik, ez josterik, eta estalgia kountserbatuko duzie.)

ERRAN ZUHUR ZOUNBAIT

EZAGUTZIA ogen ukhen diala da bide segurrena
heltzeko arrazouiala.

Bihar traidore bat da. Hartan fidatzen direnak
trounpatzen tu; bihar, berantegi da; bihar, egunko
egunareki etsai ohatzen ahal eztena da. Segurik ezta
oraia baizi. Bihar ezta gouria : bihar, benturaz, behinere
da.

Badira erri egiten dienak erraiten zaienian lanak
alageratzen diala. Eta haregatik, deus egiagorik : bere
eginbidiak egin tialakoz du ihourk borontia bethi zohardi.

Elhe tarrapatak bertan medisentziala : eztu ezagutzen
erran diala gaichki. Badaki erran diala, bena ez zer.
Hobe da urutia eziaz medisentzia erraitia : bada urunik
haboro, eta bekhatu eginik gutiago.

Trounpatzen ezpaniz, Biblan dut irakourtu : « Zaharo
khaldiak zaouri bat du egiten, eta mihi khaldiak ezurrak
haosten. »

Besteren estakuriez sobera arankura hartzen diana,
beraenen ezagutzeko denbora ukhen gabe hiltzen da.

Ardura merechimentia edireiten uduri arrountaren
pian : ezta bekhan ikhoustia urhiak galtza char batian.

Egiazko dohañ houna, iraiten dian bakhoitza da
arimako bakia.

OURTHARILA

Egunak luzatzen dira oren batez.

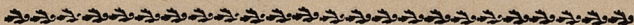
- ⊙ a. b. 1ⁿ, aratsanko 9^{or} eta 17^{min}.
- ⊙ l. l. 9ⁿ, gaiherdi eta 50^{min}.
- ⊙ a. b. 17ⁿ, goizanko 5^{or} eta 46^{min}.
- ⊙ a. l. 24ⁿ, goizanko 4^{or} eta 7^{min}.
- ⊙ a. b. 31ⁿ, goizanko 9^{or} eta 19^{min}.

BARANTHALLA

Eg. luzatzen dira oren 1 eta erdiz.

- ⊙ l. l. 7ⁿ, aratsanko 9^{or} eta 7^{min}.
- ⊙ a. b. 15ⁿ, aratsanko 10^{or} eta 26^{min}.
- ⊙ a. l. 23ⁿ, gaiherdi eta 5^{min}.

1 Asteh.OURTH.	ZIRKONZISION.
2 Astizken.	s. Makaire.
3 Ostegun.	s ^a Jeneviva.
4 Ostirale.	s ^a Fausta.
5 Neskanegun.	s ^a Amelia.
6 Igante.	APHARIZIO.
7 Astelehen.	s ^a Melania.
8 Asteharte.	s. Luzien.
9 Astizken.	s. Julien.
10 Ostegun.	s. Marzien.
11 Ostirale.	s. Teodoso.
12 Neskanegun.	s ^a Tazienna.
13 Igante.	s. <i>Leonze</i> .
14 Astelehen.	s. Hilera.
15 Asteharte.	s. Paule, erm.
16 Astizken.	s. Marzel.
17 Ostegun.	s. Antoni, er.
18 Ostirale.	J. Phetir. Err. Jartia
19 Neskanegun.	s. Kanut.
20 Igante.	s. Fabien eta Sebast.
21 Astelehen.	s ^a Añes.
22 Asteharte.	s. Vizente.
23 Astizken.	s. Remoun.
24 Ostegun.	s. Timote.
25 Ostirale.	J. <i>Pauleren k.</i>
26 Neskanegun.	s. Polikarpe.
27 Igante.	s. <i>Vitalien</i> .
28 Astelehen.	J. Johane Kris.
29 Asteharte.	s. Frantzes S.
30 Astizken.	s ^a Martina.
31 Ostegun.	s. Petiri Nol.

1 Ostirale.	s. Iñazio, m.
2 Neskanegun.	KHANDERALLU
3 Igante.	s. <i>Blasi</i> .
4 Astelehen.	s ^a Jana, Val:
5 Asteharte.	s ^a Agata.
6 Astizken.	s ^a Dorotea.
7 Ostegun.	s. Romuald.
8 Ostirale.	J. Johane M.
9 Neskanegun.	s ^a Apolonia.
10 Igante.	s ^a <i>Èskolaztika</i> .
11 Astelehen.	s. Antero.
12 Asteharte.	s. Tito.
13 Astizken.	s. Jilber.
14 Ostegun.	s. Valenti.
15 Ostirale.	s ^a Faustina.
16 Neskanegun.	s ^a Juliana.
17 Igante.	<i>Setuajesimo</i> .
18 Astelehen.	s. Flavien.
19 Asteharte.	s. Silvano.
20 Astizken.	s. Eucher.
21 Ostegun.	s. Pepin.
22 Ostirale.	J. Phetir. Ant. Jart.
23 Neskanegun.	s. Dosithe.
24 Igante.	<i>Setsajesimo</i> .
25 Astelehen.	s. MATHIAS, ap.
26 Asteharte.	s ^a Batilda.
27 Astizken.	s ^a Onorina.
28 Ostegun.	s. Rufi.

MARTCHOUA edo OSTAROUA

Egunak luzatzen dira 2 orenez.

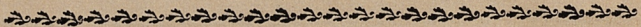
- ⊙ a. b. 1ⁿ, aratsanko 10^{or} eta 10^m.
- ⊕ l. l. 9ⁿ, aratsanko 6^{or} eta 9^{min}.
- ⊕ a. b. 17ⁿ, goizanko, 11^{or} eta 57^m.
- ⊕ a. l. 24ⁿ, goizanko 7^{or} eta 4^{min}.
- ⊙ a. b. 31ⁿ, goizanko 11^{or} eta 47^m

APHIRILA edo JORRAILA

Eg. luzatzen dira oren 1 eta erdiz.

- ⊕ l. l. 8ⁿ, arastiriko oren 1 eta 56^m
- ⊕ a. b. 15ⁿ, aratsanko 10^{or} 28^{min}.
- ⊕ a. l. 20ⁿ, arastiriko 2^{or} eta 5^{min}
- ⊙ a. b. 30ⁿ, goizanko 2^{or} eta 14^m.

- 1 Ostirale. s. LÉON, Baion.
- 2 Neskanegun. s. Sinplize.
- 3 **Igante.** *Kinkajesimo.*
- 4 Astelehen. s. Kasimir.
- 5 Asteharte. s. Teofile.
- 6 Astizken. HAUSTE.
- 7 Ostegun. s. Tomas Akin
- 8 Ostirale. J. Joh. Ospit.
- 9 Neskanegun. s^a Franzesa.
- 10 **Igante.** GOROZUM. 1^a.
- 11 Astelehen. s. Konstanti.
- 12 Asteharte. s. Gregori handia.
- 13 Astiz. *IV Th.* s^a Ufrazia.
- 14 Ostegun. s^a Matilda.
- 15 Ostir. *IV Th.* s. Zakaria.
- 16 Nesk. *IV Th.* s. Abraham.
- 17 **Igante.** *Gorozum.* 2^a.
- 18 Astelehen. s. Gabriel, Ark.
- 19 Asteharte. s. JOSEPH.
- 20 Astizken. s. Joakim.
- 21 Ostegun. s. Benoit.
- 22 Ostirale. s^a Riktruda, *usk.*
- 23 Neskanegun. s. Viktorien.
- 24 **Igante.** *Gorozum.* 3^a.
- 25 Astelehen. Anontziazionia.
- 26 Asteharte. s. Braulio.
- 27 Astizken. s. Aletsandre.
- 28 Ostegun. s. Gontran.
- 29 Ostirale. s. Jonas.
- 30 Neskanegun. s. Amede.
- 31 **Igante.** *Gorozum.* 4^a.

- 1 Astelehen. s. Hugon.
- 2 Asteharte. s. Franzes P.
- 3 Astizken. s. Richar.
- 4 Ostegun. s. Isidoro, dot.
- 5 Ostirale. s. Vizente Fer.
- 6 Neskanegun. s. Prudenzio.
- 7 **Igante.** J.K. PASSIONIA
- 8 Astelehen. s. Alber.
- 9 Asteharte. s. Akazio.
- 10 Astizken. s. Fulbert.
- 11 Ostegun. s. Leon handia
- 12 Ostirale. A.B. Kompassionia
- 13 Neskanegun. s^a Hermenej.
- 14 **Igante.** ERRAMU.
- 15 Astelehen. s^a Anasztazia.
- 16 Asteharte. s^a Engrazia.
- 17 Astizken. s. Anizet.
- 18 Ostegun. *Osteg. saintu.*
- 19 Ostirale. *Ostir. saintu.*
- 20 Neskanegun. *Nesk. saintu.*
- 21 **Igante.** BAZKO.
- 22 Astelehen. s. Soter eta Kaio.
- 23 Asteharte. s. Jeorji.
- 24 Astizken. s. Fidel.
- 25 Ostegun. s. MARK, Eb.
- 26 Ostirale. s. Clet eta Mar.
- 27 Neskanegun. s. Zerazio.
- 28 **Igante.** J. Paule, *Khur.*
- 29 Astelehen. s. Petiri, mart.
- 30 Asteharte. s^a Katalina, S.

BOZKAZ 1889^{an}

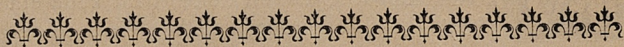
Bozkari khirislien eginbidiaz.

DAIGUN ourthian, 1889^{an}, date deputatien araberritzia. Oraitu gunen lanheginak orano, aitzinekouenak beno sordei dirateke, nahi bada eta 1885^{an} igorri dugun ordartio beno haboro deputatu chouri; haien isseiek ezte ephantchatu ahal ukhen gaichkia egitetik: bena orano gaichki hora ezta hañ handi izan noula eta beitzatekian deputatiak oro erepublikano izan balira. Chourier esker, laborarien hounetan, ezaririk izan da thalabat Frantziaz kanpotik jiten ziren bihier. Erelijioniaren kountre izan dira martinet khaldiak, borthizkiago edo echabakiago, noulako ere beitzen ministrouen tchestia.

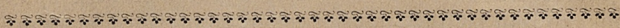
Igaran ourthe ko armanakian erran dugu noulako diren deputatu sarthu nahi diren erepublikanouen thornubillak, utzuli unguriak. Beitakie goure aldetan badela erelijione, badira bai ountsa begirutzen erraitetik erelijioniaren etsai direla. Bena badouatza hiriak gainti, beste mihidura die eta erraiten zer nahi dien, ez heben bezala. Bozkan, bada bozkari ehiki lerratzen botza gaichto emaiten. Badirade ountsa nahi dienak, egiaz bibitan Erepublika hugu dienak, eta erraiten ere: bena, heltu da orena, utzuliphourdi eragiten die gathulubat ardouk. Alphora igaran da bai, botza gorri emanik, dolu, bena berant ordu. Emaztek ezte emaiten botzik; bena hen aldi baliz balizate hetan, gizounak beno gizounagorik.

Khirsti bozkarier ahatz eztakien, houna orhit ditiala: ik etzaiela izan behar bardin zouñ nahi alderi emaitia

botza ; Jinkouari khountu eman behar beitukie horrez ; — 2^{ik} kountzentziaz behar diela haitatu gisakouena, aitzineko aldian erelijioniaren althe burhagertu datekiana : (eta gorriak eztira holako, elhez baizik) ; — 3^{ik} eztakianak nouri eman, galtha beza egiaz katoliko denari, eta jo hortik, beldurik gabe. Ikhous bedi igaran ourtheko armanaka ezagutzeko den bezala, zer den erelijionez erepublikanobat. Eta jakinen du, deputatu izan nahi den erepublikanoua, bere herrian meza entzuten badu ere, hortchen behera aztala erakoutsiz geroz, heltu Parisera, beste potro dela, eta erelijioniaren kountre botzemaile.

1789^{eko} EREBOLUZIONIA

EREBOLUZIONE handia deitzen denaren ourthe buria gañen dugu. Eztate gaichto Ziberoutarek jakin dezen orduko unguruleizka, gaseta gorriek bere gisa khountatzen diena.

Dioie hirour gaizak jin erazi ziela ereboluzionia : 1^{ik} sos mentsak, bil beno haboro igortiak ; — 2^{ik} aitoren seme eta aphezen, bestek eztzien zuzenek ; aphezgouan eta soldadogouan egin ukhen zerbutchien ordari, ouhoure suberte elibat, eta legar zounbaitetarik libre ; — 3^{ik} ountsa eztziren kostuma elibat herrell merell jlinik denborareki.

Louis XVI eregia, gogorik hobenetako zen. Ministroueki eta bere aholkuzkoueki, chuchentu zian zerbaít okherik ; eta abiouan zen bide harez aitzina jouaitera. Horrek zer balio dian dugun ikhous.

Aitoren semek eta aphezek, Ereboluzionia gabe edo aitzinetik utzi zutien bai ouhoure phuntu hourak, bai eta thalarik ez emaiteko zutien zuzenak.

Diharien khountia haouche da : Governiak biltzen ourthian 475 miliou eta igorten 369; zor zaharen entresa 162 miliou beitzen, harek 369 millioueki ekhartzen zian 531 miliou. Hortik ourthiaren burian ments zen 56 miliou. Aldiz ourtheko 56 miliou hourak gutiago ziren, eziaz eta egunko governiak despendiatzen diana astian. Orduko governiak, sos beharra dianak bezala, phentsatu zian jesanen ziala berrogei eta hamarbat miliou ourthe zounbaitez, eta gastiak zerbaitez herturen. Hola ariz, abiouan zen berheztera ourthian 510 miliou. Bena oihuz ziren, 50 miliou ourthian jesaitez, Frantziak peko zolala erori behar ziala. Ezta egia egun jesaiten dela hamar, hoge, hogeita hamaretan haboro, miliarbat, bi miliar? Eta ez ihourk erraiten Frantzia zola zolala eroririk dela.

Gorago aiphatu tugun 510 miliou hek eta ourtheko despendiouek ekhartzen zien aitzineko mila ourthez egin izan ziren hirour miliaren entresa. Zortzi ourtheren buruko Ereboluzionian, bazen ments, ez berbera ourthian 56 miliou, bena bai hilabetian 225 miliou. *Erepublikak bankarot egin zian berrogei miliarez* : erran nahi beita, erhien artian igaran ziala zortzi ourthez hamabietan haboro, eziaz eta mila ourthez eregek aitzinetik jesan beitzien.

Louis XVI ari zen denboran arandadunen phakatzen, ereboluzione egilek pillatzen zutien, presountegietan ezarten, eta lephouak mouzten.

1789^m aitzinetik igaran ziren mila ourthetan jesanik izan ziren kapitalak oro beno handiago da, orai, goure ourthebatetako budjeta. Eta goure zorra, egun, da, ez berbera hirour miliar bena bai hogeita hamar miliar.

Eta ez tie erraiten Frantzia galdurik dela horegatik berbera. Ageri da, aren, aiphatu tugun hirour gaiza horiez besterik bazela, Ereboluzione handia jin erazi zienik.

Gaichkiaren egitiaz baliatzen zirenak baziradian. Heta-rik zounbaitek bazien edo aberatstarzun, edo jakitate,

edo kargu handi. Ekharriak baziren gaichki egitera, ikhousten beitzien bazela Frantzian phartebat (ez deus eztakienena) ountsaren ez Erelijioniaren ouhouerik ez arankurarik eztziana. Buhurtu behar zela abiatu ziren, gordaichkaz harginbelzak, eta, jakin araouka Frantziako juje karguz gorenak, ahal bazien eregeri zankhapetan belhara mouzten. Bazioien ber gaiza zounbait Jaoun edo Aitoun seme, fedia edo berthutia galdu zien elibat. Ber gisan mintzoziren tchapeloun aberats, lehenak izan nahiz. Ordian arabounbak populiaren artian; erege flaku izan; gosetia jin; aberats hek eskupetik sos bareiatu. Horik izan dira, egiaz, ereboluzionia egin dienak.

Horez segurtatzen gutie izkiribuz ezaririk izan diren galthouek. Zer galthatzen zian Nazioniak? 1^{ik} Eregegoua; ez lehen bezalako, bena bai gisa hountara: deputatiak zuzenareki legaren neurtzeko edo ez; — 2^{ik} Erelijione katolikoua; abadagouakouez hountarzunen hertzia; aphezak ouhouraturik eta libertatiareki; — 3^{ik} zuzenak eta eginbidiak bardin ororentako; orok legararen phakatzia; bidia libre ororen kargietara heltzeko; — 4^{ik} probintziek zuzena berak gobernatzeko, eregeren jakinareki. — horik galthatzen zutian nazioniak; horiez kanpo zatekianak eztzukian indarik. Horier jaraikitzeke bazena ereboluzione egin beharik? Ez.

1789^{an}, hamabi ehun deputatietarik hamarez bestiak pharatu ziren galthouer; eta halerik ere hamararak jouan burutan. Noula? 1^{ik} Koki eta zelerat elibateki batian Parisen eta probintzietan mundia jeik eraztez; — 2^{ik} fedegabeduneki eta fedegabeziareki; — 3^{ik} librantcha baztergabiareki izkiribatzeke zer nahi: libre zela gezur erraitia, ebastia, ehaitia, gaiza ouhouragarri eta sakratien zankhapetan ezartia.

Horek ekharri zian Ereboluzionia.

*
* *

Badira ouste dienik 1793^{ko} odol salsen aitzineko egun aldiak eme eta phaousu zirela. Ez, hullan ere.

Ezpalia izan 1789^{eko} moulliak, eztziren izanen 1793^{eko} marraskak. 1789^{eko} gizoun gutienik buru bero zirenek, erelijionia ihiztatu zien hañ ountsa noula 1793^{ako} buru berouenek. Eztzien egin gillotina, bena beste orotan hoiien bardin izan dira. *Les Girondins* deitzen zutienek, egin zutien legiak presountegian ezar erazteko, eresumatik kanpo igorteko, destara erazteko. Biltzaren Konstituantak hartu zutian Elizako egitekouak, aphezer zin eragin, piaz gora ezari Elizak, idoki aphez fidelak, haien ordari igorri aphez eta aphezkupu lejitimo eztzirenak. Nahi ukhen zutian bortchatu Frantzesak oro, harek nahi zian gisako erelijioniari jaraikitera, alegia houna zela, behin behin; bena laster egin legebat aphez eta aphezkupu katolikouen kountre. Hantik aitzina, aphez ihizteka, presountegietan sartze, eta gillotinatze. Eta uztailaren 14^{eko} ehaitekak Parisen? Oihu aldiz, libertatia! Bai holako!!!

*
**

Odol ichourte hetan, *Basaburuko* herri biribil ttipibatetan bizi ziren jentia chuhur eta ichil, erliak khabañian bezala. Agitu zen lozerbat oro albarot. Behar lanthatu karikaren erdian libertatiaren zuhaña! Aren bai, zuhaña lanthaturik; bena, gaichoua, zañak goihara. Lozer houra patriota bero. Achour larruz egiten du kohabat, buztana tchilintchan bizkar erditara, plafa, plafa. Zuhañ benedikatu eztzenaren khantian igaraitian aldikal, koha idek, eta kolada. Lehen bi etche aizouetan, bi neskatilari eztzeren enjeñu karamatika houra. Mariñik Katalinari: « Ikhosten iza, debru llozebia fotut houra, bere koha eta koladeki? Behar diñagu bistatik khentu. » — « Bai, bena ez kutun aski! » — « Pette gouriak lagunturen gitin. » Ostirale gaian, gaiherdi minian, behagilen orenian, Pette, Mariñi eta Katalina, bessarallta eskier tu: orai emok, tanpa lurialat. Phousa Tchinkaberoko ezkaratzialat, borthandia zerra. Pettek askoltaz chehe chehia; Maiñik labia phitz, zuhañ erro gabiaren

Mariñik

egura bero, ohata han sar. Libertatiaren zuhañ sorte tristia! Arthopil erra erazteko egina.

Biheramenian, behien eradatzakouan, goure gizouna koha burian badoua. Karikala heltu: « Zer da haou! D... a...! » Ucha, ucha, behien aitziniala, phertika kalduz ezkaratzialat, egarriz. Izan bite! Kapelotcha ourthouk, ilhezaiousa jaounts; juratiala laster, erechercha egin, tcherkha orotan, ihoun ez ediren! Ezpeitzen gououara jin jouaitia Tchinkaberoko labiala.

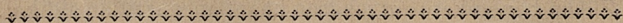
*
**

1793^{an}, jakintsu elibatek manhatu zien, eskolako haourek behar zirela zeñhatu, ez ordartio bezala erraitez: *Ailaren eta Semiaren eta Ezpiritu Sainiaren izenian*, bena bai erranez: *Calotte, Liberté, Egalité, Fraternité*.

Maouleko eskolan, Jaoun erejentak haourbati zeñhazten erakousten, noula beharzian erran: *Calotte, Liberté, Égalité Fraternité*. Eta gero haourak hañ sarri: « *H... u... sar zite!* ». Balinba gorri izan nahi eztzen haourari gorritu zeitzon beharriak. Han beha zenak khountatu du izkiribazale houni. Parka bai, gañeran!

KANTABRIAK-USKALDUNAK

BADU laour mila ourthe igaranik, Uskaldun-Kantabriak bere mendietan, direla. Gudiziarik gabe, artzañ eta laborari; ihouren ez beharrik ez eta lotsarik. Pastetch eta artzarki hounik jan, ezne gizenik hurrupa; aresen ilhetik egin arropak eta mounjaouak, hen larrutik abarkak. Deus mentsik eztzien. Gerla denboretan hurrunetik jiten zeitzen herritazaliak. Zazpi genero algaren oundoska, eta azkena Erroumanoua, Uskaldunen goithu nahiz. Bena, Erroumanouak, Uskal-

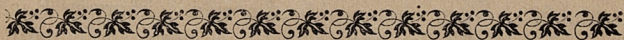
dunian bere naousia ediren zian. Kantabriak, izena den bezala, *khanta berriç ere*, khantalotsez utzultzen ziren, etsaiak ohilturik.

Berantian, Frantzesak zirelako elibat, orori naousitu nahiz, hullantu ziren Ziberouala, Muthuraphalen lurak gainti, bazterrak arabaskatzen zutielarik. Uskaldunak oro beha zaharrener haritchpian. Bertan, abarka berriak jaounts, berhoundo makhila har, chorroua bizkarian, habalarria souñeskañ : dugun jakin eia generotto harek galtza khordak thiran dutianez, amaren thitia zouñek hobeki, hek ala guk, egoski dugun.

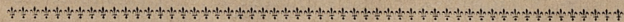
Maoule alteko ordokian edireiten tie jiten erran den Frantzesak, Dagobert bere erregiareki. Gerla hasten uhaitzaren bedera bazterretarik : makhila lurrialat ; chorroua arabotez betha ; habalarriaz friountan harri chorotcha lantha belarian etsaier ; haiek utzuli gainti merkerik. Etsaien lantzak llaburregi, ezin hel goure gizounetarat. Harri tzurubilak tzurubilari Frantzes zielakouetara ; eta Dagobert eregiak, bere armadereki, hatia khuto hountu.

Uskaldun Kantabrek : « Hor, arren, hor ! ala diren bezalakouak ! Baia bai ! goure bildotsen bazkak guk gal ? Haratche, haratche ! barabite nounbait ! » Eta hantik izena *Baragarri*, Bildozen, orai zubia den guniari.

« Kantabria gerlan erranik da lehoua dela. »

EREPUBLIKA ETA ERELIJIONIA

NOUIZTARIK nouiztara, berkeziki bozken hullantziari, thaiik gabe erepublikanouek arapikatzen deiskie hitz horik : « *Ez gira Erelijioniaren kountre : a kountrari.* » Botzemailetarik haborouenak eztira arankuraten gezurra ala egia dioien erepublikanouek. Ditza-

gun ikher hen obrak zer izan diren, ezi frututik ezagun da zuhaña.

Badakigu 1870^{an}, gerla izigarri hori gunialarik eta Frantzia galtzeko eriskian zelarik, noula oraiko gorriak atrebitu ziren Erepublikaren erakhartera. Oundoko bozketarik landa ourthezounbait houn izan ziren, erran nahi beita chouriak naousi zireno. Denbora hartan Erelijionia ouhouraturik eta erespetaturik zen. Bena 1877^{an} urrietaren 14^{an}, nouiz eta Khanberan 363 deputatu gorriak naousitu beitziren, Mac-Mahon kanpo ezarri, eta bestelakorik abiatu zen. Haregatik eztzien gaichki handirik egin 1880^{ala} artio, ez nahi gabez, bena ezinez, Senaturetarik haborouak chouri baratu zirelakoz. Berhala hasi ziren hatik, Satanen abilleziareki, Erelijioniaren kountrekolegen hountzen. 1877^{an}, maiatzaren 3^{an}, erepublikanouek galthatu zien Ministrouari *zen egin eta zer egin gei zian Aila Sainliaren jabegouaren allhe zirenen kountre, ezi hen gorabeherez arankuraturik zela mundia* (gorrien mundia, zeren gorriek usatzen beitie bester bere hutsen egar erazia). Ordunko ministrouak ihardetsi zeren zer chedetarik abiatu gei zian. Ordian zian Gambetta gorbeltzak tchanphatu hitz gezurti eta mouldegaitz haou : « Aphezen gaintia, horra etsaia. » Mendekiozko hitzbat, geroztik erepublikanouak gidatu dutiana. Ordu berian khanberako gorriek ukhatu zien aphezgei praouber seminariouetan ukheiten zien sokhorria. Berdenboran Eguerdiko herri elibatetan merek defendatu zien, gobernamentiaren baiareki, prosesioniak egin litian Elizatik kanpo.

1879^{an}, sordeizkeriak badouatza aitzina. Eskoletako legegeiek espantatzen tie lehentze katolikouak. Aphez-kupu zounbait kountre mintzatu direlakoz, bere kountzenziaren araouera, gaichki erabilten tu gobernamentiak martchouaren 15^{an} eta maiatzaren 16^{an}. Ordartio gobernamentuko Aholkia ezpeitzen noula nahika mouldatzen aha!, gorriek hartzen die aholkuzkouen izentatzeko zuzena, ditian halaz izan berak juje eta partida, geroko

egingei etan. Ber ourthe hortan hanichtto gisaz Ereligionia theritatu zien, aphezak Bureaux de Bienfaisance eta Ospitaletako kountsellietarik jalkhi eraztez, etc.

1880^{eko} ourthe maradikatian, itchouskiago zehaturik da Ereligionia. Baranthallaren 27^{an}, oihustatzen dira ephantchu berri aldiabat eskola Jinkotiaren kountre. Orok ohart tie martchouaren 29^{ian} emanik izan ziren *dekretak*. Lege gaichtoua eztzien gorriek igaran erazi ahal ukhen; bena bardin jouan aitzina, zuzenik gabe. Zer da legia gorrien begietan? Arren Jesuistak igorrik dira bere komentietarik eta eztzere haboro haizu izanen eskola egitia.

Harginbelzek eztzeien pharkhatzen ahal aphez saintu eta jakintsu her eskolierak gobernamentiaren eskoletan beno hobeki eraikiten zutielakoz. Bortchatu izan dira Frantziatik kanpo jouaitera, eta aizoko eresoumetarat erouaitera mundiak inbidiatzen zian bere jakitatia. Ber denboran Erepublikak Frantzian sar erazten zutian galeretan ziren gizehaile eta suemaile, 1870^{an} Parise chatu eta erra erazi zien komunartak.

Gero kapouchien, dominikeñen, franzitkeñen eta beste ordenen aldi. Eztzien ihouri ere gaichkirik egin, eta bizi ziren misione emaitzez edo eskola egitez : aski zen. Propitan zutien etchetarik kanpo, borthak aichkora kolpuz cheheka oundouan, ezarri zutien, bazter orotan, eta goure herria baizik ez aiphatzeko, Donaphaleun, Baiounan, Paouben, Bastidan. Orotan hatik populia fraiden althe zen, eta hanichtto lekhutan jandarma eta tropa behar ukhen die erepublikanouek jin erazi, buruzagitzeko.

Uztailaren 8^{an}, lege gorribatek elkhitzen tu hirietan, soldado ospitale eta presountegietan soldadouek zutien aphez edo omonierak. Uztailaren 12^{ko} legiaz, gorriak aplikatken dira zozietatiari eta gobernari erelijioniaren khentzen : ezi oihusta erazten die igantetako eta beste-tako phaousia eztatiala hantik harat bortchazko edo obligazionezko phaousubat. Halaz nulutzen zien Jin-

kouaren bigeren mania ; bardin gerouago nulatuko die Ezkoutzeko sakramentia.

Haour adina igaranik dien neskatilentako, abentia-
ren 21^{ko} legia medioz, izan da eskola berri Jinkogabe.
Hatik, behin behin, eta aitamek galthatzen dielarik,
haizu izan zen eskola thenoretarik kanpo katichimaren
erakoustia. Geroztik, gasetek, bai gorri bai chouri,
khountatu die noula eraikiten diren eskola hetan neska-
tilak. Ikhasen tie khantore tzar eta theiu elibat, Ereli-
jioniaz trufatzen, Lycée-etako mouthikouek bezala kafe-
tan pipatzen eta edaten.

Kongregazionek mundu orok bezala phakatzen zutien
legarrak. Goure gorrier eztzeren aski hen kanpo ezartia.
Hen hobeki chahatzeko eginen die beste legebat : Ereli-
jioniaren kountre diren legiak eztzitzaie hanich khosta.
Arren abentiaaren 28^{ko} legiaren arauera, komentiek be-
harko die phakatu erebeniouentako ehunaren bost, erran
nahi beita, etchiak, etchekeo hatiek et Elizak botian balia
lukien entresa.

1881^{an}. — *Aramaialtzaren* 16^{an} die ezarten eskola do-
haña eta obligazionezkousa, legar phezu berri elibati
esker. Orai artio aski mintzatu gira lege horrez. — *Aza-
rouaren* 14^{ko} legiak eztu haboro ezagutzen lur saintu,
khiristien ilherririk : higanaoutbat ehorzten alhal dateke
lur saintian, khiristibaten saihetsian. Parisen egotch
erazten tie ilherrietako khurutchiak. Zer hilen eta Ereli-
jioniaren erespetia! *Abentiaaren* 27^{ian}, erejenter debetat-
zen die Elizan khantatzia. Behin behin haizu izanen dira,
gubernamentiaaren phakia alcha artio.

1882^{an}. — Ourthe hountan lazki emendatzen da Ere-
publikak Erelijioniari egiten dian gerla. *Marchouaren*
28^{an}, *zorgaitzeko legiak* khentzen tu eskolatik Jinkoua
eta katichima, eta Jinkouaren izenaren aiphatzia bera
eztateke haizu eskolan. Denbora luze gabe eskoletarik
kanpo dirateke fraide eta serora erakousliak, ospitale-
tarik kanpo ezarri tien bezala erien damutan. *Azaroua-
ren* 2^{an}, Ministrouak manhatzen du eztirela haboro

ezarriko eskoletan Erelijioniaren markarik, khurutche edo Ama Birjina. *Aramaiatzian*, 18^{an}, ministrouak ohar-terazi zian prefeter, merek badiela zuzena profesionen ephantchatzeko, dudarik gabe nahiz helt litian chede hartara. *Abentiaren* 21^{an}, Gobernamentuko Aholkiak ministrouari ezagutzen dero eretoria sukuzalen khentzeko zuzena, aitzinetik Aphezkupiari zer uduri zaion galthatu gabe.

1883^{an}. — *Aphirilan*, gobernamentiak erran erazten du bere aholkuzkouer, aphezkupier eta aphezer bere phakiaren ez emaiteko zuzena badiala. Deputatu gorriek hirour phartetarik biga etara aphalerazten die aphezku-pien phakia.

Orok badakie gobernamentiak aphez eta aphez-kupier emaiten dian diharria eztela berere aphez-gouari 1789^{an} ebatsi zutian hountarzunen entresa : ezt-zian haregatik ouhouñtza harek begiratu zortzi ourthe-ren burian bankarot egitetik.

Uztailaren 1^{an}, Pariseko hogeita hamazortzi ospitale-tako omonierak igorten tie. *Agorrilaren* 30^{ian}, lege berri alkhategouaren kountre. Ordartio gobernamentiak eztzutian khanbiatzen ahal alkhatiak edo jujiak. Ordunko juje haborouek bere kountzentziaren araouera eginbider jarraikitzen, eta gobernamentiaren tchestiala, justizia egitera sobera erakharirik ziren. Bestelako jujerik behar zian gobernamentiak bere hutser chuchen itchura emanen zienik. Arren zaharrak kanpo ezar, eta juje gorri parastabat hen ordari jin erazi. Geroztik egun oroz ehi da ikhouston, justizia bera ere gorritu dela.

Kanpitchkeria horiek orok eztutie gorriak orano kountenterazten : behar die agorterazi, ahalbada, Aphez-gouaren uthurria. Seminariouer beste goberniek egiten zien sokhorria, herrotik Erepublikak khentzen du. Luzaz irañ behar badu gobernu hounek, aphezgeiak jouan beharko dira soldado hirour ourthez. Kasik igaranik da legia, ez Frantziaren hounetan, bena Erelijioniari mendekatu beharrez : ezi, legia igaraiten bada, gerlako

ministrouak ourthe bakoitz zazpi mila soldado utzi behar duke bazterrialat ezin haziz.

Aourthenkoz, hortan baratzen gira : dagun ourthian, Erepublika orano bizi bada, ikherturen tugu haren egitate tzarrak Jinkouaren eta Ereljioniaren eretzian. Jinkouak nouiz bere esku pheziaz joko tu haren kountra arizaliak? Hen tenoria jinen da, ezta dudarik. Arte hountan Jinko hounak goure gastigatzeko igorten deiku gaitz suberte orotarik. Erepublikanouek dioie eztiela hek eragiten denbora houna, ez gaichtoua, ez eta erekoilten tchartarzuna. Bena ez tieia hen tzareriak kolera erazten Jinkoua? Sasouak utzuli-phourdikaturik badira, zer erran nahi da? Duda gabe, Jinkoua khechu dela. Beste aldebatetarik, zer ikhouston dugu?

Erepublika Ereljioniari jatzartzen ago eta hora bere egitekouetan aphaingo : bost ehun miliouen zorra ourthe oro, gorriak jabegouala heltuz geroz. Goitzarrena hasiz geroz, deusetara eztira burutzen ahal ez buruturen ere.

Arren dagun bozkan ez dezagun ahatz zer gaitz egin dien gorriek Ereljioniari. Erna ditian Jinkotiarrak, bere khountzentziaren araouera, hutsik egin gabe, botzak emanez.

Ez fida Erepublikaren maletkeriari : Bozkaren hulantziari, erejenter manhatzen du katichimaren egitia, ez herrietan, bena bai kanpañetan. Dioie ere, bazterretan jadanik ezagun dela erejentek mania ukhenik. Bena esparantcha dugu echabakeria horrek ez dutiala ziberoutar botzemailiak enganaturen.

Gizoun jakintsu bati galthatzen zeren, noulaz, zounbait erresoumatan, ihour izaten ahal den errege hama-laour ourthetan eta hamazortzi etara drano ez ezkontzen. Arapostia : erresoumabaten gutiago ehi beita emaztebat gobernatzia.

KHOUNTU ZAHAR

Erkula gaskoubat.

JAOUN Bassabat, igaran armanakian aiphatia. karrika joile esteiaribatez gaichki tcherkhatourik izan zen aldibatez, jakin behar ziala zouñek hobeki amaren thitia egoski zien. Bassabat, aphottorouen lotsa eztzena, ezpeitzeron balia halakobateki partzia, phaousu phaousia : « Ouhoure litzikedazu zoure batzia; bena esparantza dit buruz jinen zitzaiztala : ezi erregeren manier jarraikile nuzu. » — « Beste potrouak, goihena juratzen zialarik : « Bai, jinen nitzaizu, buruz eta bertan. » — « Hitzemaiten deitadazu, arren? » Eta, eskia hedatzen zerolarik : « Ekharzu eskia. » Bestiak emaiten dero. Bassabatek hañ zeron tinkatu, noun, besoua bitphartetan ezarri bei zeron. Orrouaz hasi beitzen, Bassabatek erran zeron : « Jakineraziko deitazu, nouiz houn ziatekian ezpataren erabilteko. »

*
**

Ihizlaria eta bi epherrak.

Bi epher atzaman zutian ihizlaribatek, biharamenian adichkidebat khumitatu zian hetarik jatera eta erran bere emaziari ountsa presta litzan. Hañ ountsa prestatu zutian, noun, tcheste zianian, doba, inbeia jin beitzeron epherkiaren aratchestatzeko. Houn beitzen, berriz ere tchesta; tchestallakaz, tchestallakaz, epheretarik bata, emaziaren tchunchura behera jouan zen. Eguerdi hullan zen. Senharak etche khantian igaraitian beste lan zounbait etarat, emaziari : « Prestatu tuzia ihiziak? » Dudatu gabe arapostia : « Bai bata. » Epher houn zela beitzakian net ountsa, behar ziala oundo egin epherkiz; lehenaren ber bidiaz igorten du

tako, izan ledin seme-etche ala ez. Arastakoua phartiturik zen haouren artian, bardina. (Ikhous *Ziberouko Kostuma*, tit. xxvi.)

Haourek orok bardin ukheitia aitaren hountarzunetan, ezinago justo deia *Réveil* ak alegatzen dian bezala? Mint za bedi Ziberouko laborari lehen jina. Erranen du galgarri dela lege hori, etchaltiak hañ ttipi diren lekhian. Aitak lehen semiari emaiten dero, legiak libratzen derona oro; eta gutiz bestetan, primia zor etan jarten da aourhider jiten zaienen emaiteko diharutan. Eta egun laborantchak dutian legar, phetcha eta thala suberteki, chutik egonen denez ere badu dudatzeko : hori algar enthelegatuz phartitzia egiten dielarik. Eta hasten badia prozeskan, heltu bada etchaltia salduko, bazterra ikhousi beno lehen.

Kostuma zaharrian noula ziren zuzentorrak ? Aita amen akisetan pharteliant ziren ; eta han, mañatabat edo familiarat eraikiten ahal zien. Eta deusere ezpazien, edo guti, etcheke semiak ezkontzen ziren ungunetako primeki, etcheke alhabak primieki edo ofizialeki.

Ezkontzen eztzirenak, etchen egoiten primiaren habe houn, edo jouaiten michkandi. Bere post bazutien kabale eta sos zounbait, eta hiltzerakouan uzten zutien geñhataiak etcheke llober. Orogen burian eztziren hañ dolugarri, *Reveil* erraiten dian bezala.

2° Erreboluzioniaren hounki eginak

*Réveil*ak erraiten du Erreboluzione handiak hounki hanitch eman deikula eta hanitch gisatako, baita libertatez gaintika. Aitzinetik lohitiak edo laborariak net dohakabe zirela, khountatzen du saldokaz burumen, esker eta eskuñ bildurik, arrankuratu gabe hala direnez. Eniz ariko ikhertzen zer hounik eman deikun Erreboluzioniak, bena bai erranen hirour gaiza goure Kostuma zaharrekouetarik, eta gero, ikhous bagunianez libertate hanitchen beharrik :

« Denbora orotako kostumaren araou, Ziberouko
« detchema lurrian sorthiak oro, sortzapenez frank,
« libre dirade, koundizionez, bere eztauz frank, libre,
« esklabotartzun herecharik gabe. Ihourk eztu zuzenik
« hetan, ez hen gaizetan; ez eta bortchatzen ahal gerla
« denboran, ez bakian lagunt eraztera, ez eta oundotik
« jarraikitera...

« Ziberoutarrek armak erabilten tie bethi bere her-
« riaren begiratzeko... Nahi dienkal biltzen ahal dira
« bere egitekoz, egiten bide eta chede uduri zaitzenak :
« eta hitzarmen horiek lege balio die...

« Orok badie zuzen arrantzuko eta ihiztekako...

Réveil Basque, errazu : irabazi dugia edo galdu Erre-
boluzionian ?

3° *Obeditu behar dugu Karguduneri eta legeer.*

Obeditu behar dela karguner eta leger, diozu, *Réveil Basque*. Memouria llabur duzu, edo eztzira errepubli-
kano gorriak naosituz geroztik baizik. So egizu gaseta
errepublikanouer 1868^{etik} 1877^{iala} drano, eta ikhoussi-
ren duzu hetan beste gaintitik. (Egia bada ere, ordian
gubernia eztzuzun gorri.) Houn zeitzien oro guberniaren,
kargudunen kountre; buhurtzia, legiaren zankhapetan
ezartia. Eta guberniak ezagutzera emaiten bazian behar
zela manent izan, gorriek oihu : tyrannie, tyrannie!
Orai gorriak beitera gobernazale, eztzunuke nahi, *Ré-
veil Basque*, haiek lehen egiten zien bezala izan dadin.
Ahatze duzia arren lehen Errepublikako errepublika-
nouen erran aiphatia : « Tinkaturik denian, Errebolu-
zione egitia da lehen lehen eginbidia » ?

4° *Gizon guziak oro bardin dire legen aitzinean.*

Erraiten duzu, *Réveil Basque*, lehen bazela lekhu er-
raiteko hanitch : bai hala duzu. Bena, egun, hobeki
douatza egitekouak ? Ahazkor zira. Eta haregatik eztizu
ourthia baizik : eztzira ohartzen President ohiaren su-

hiaz? Nik egin banutu harek egin dutian tzarrerien laourduna bera.... Eta zer egin die legiaren aitzinian bardin horrez?

5° *Kountzentziaren libertatia.*

Hitzbat Errepublika denbora hountan ardura aiphatia haou da : *kountzentziaren libertatia*. Hitz handia eta ederra. Bena hañ goratik aiphatzen dien haborouek badakieia zer erran nahi dian? Ez othe die khinberriala hartzen? *Réveil Basque* gasetaren araouera khountzentziaren libertatiari esker, gizounak zouñ nahi errelijione haitatzen ahal du : izaten ahal da edo katoliko, edo higanaout, edo judio ; nahiago badu, bizitzen ahal da batere errelijionerik gabe. Zer uduri zaizie, Uskaldunak, apostolu houn horrek emaiten deizien erakouspenaz? Zer uduri zaizie libertate horrez? Gaizabat segur da : goure aitek mihidura hori phiztu eta mingartu gabe ezziela entzunen. Higanaout bat baizik ezta hala mintzatzen ahal. Eta higanaoutkeria Uskaldunentako, uzurria beno sordei da : ere bethi hugu ukhen du, artzañak otsoua bezala. Orok badakigu lehentze errelijione hori Maouleko Elizan pheredikatu nahi ukhen zianari zer heltu zeron, eta noula, Maitiaren eskietan aichkorabat argitzen ikhousirik, phederikagiatik igain zen beno zalhiago eraitchi zen, eta oroizat Uskal Herria hustu zian.

Eta orai, aldiz erakouspen galgari hori egun oroz eta noun nahi entzun behar dugu kountzentziaren libertatiaren izenian. Uduri gizouna libre dela nahi dianaren egiteko ; uduri Jinkouak bere manien gizounari emaitetzian zedarrebat haren libertatiari ezarri. Egia da zedarre hora gainti jouaiten ahal dela ; bena, egiaz mintzatzera, hori ezta libertatia, ezpere libertatiaren flakeziabat edo eritarzunbat. Hanbat sordei zedarre hori igaraiten dianarentako : bere gaichtokeriaren saria ukhenen du.

Ezi, Jinkobat bada : orok ezagutzen dugu, nahi edo ez. Jinko houra gaiza guzien naousia eta jabia da, gizounarena ere hañ ountsa. Jinkouak gizounaren lur hountan ezartiareki, eztero utzi nahi dianaren egiteko libertatia. Eztero erran : « Abil, ezagut nezak, edo ez; eskerrak utzul itzadak edo ez; maitha nezak, edo ez; zerbutcha nezak, edo ez ». Eztero erran : « Ouhoura nezak gisabat etara edo bestebat etara, orobat zitadak. »

Ez, ez, Jinkouak bere nahia gizounari ezagut erazi du. Erran dero noula nahi dian hartaz ouhouraturik eta zerbutchaturik izan. Errelijionebat eman dero, *bat* berbera, eta ez biga, eta ez hamar edo ehun. Egiazko Errelijionebat baizik ezta, eta ezinago ehi da ezagutzen hañbeste errelijione falsuren artian.

Bena hori hala bada, eta hala baizik ezta izaten ahal, nourk sinhetseraziko deiku gizouna libre dela, *Réveil Basque* gasetaren erranaren araouera, hañbeste errelijioneren artian lehen heltiaren haitatzeko, falsu izanik ere; libre, bizitzeko uduri zaion bezala, Jinkouaren maniez antsiarik ukhen gabe? Zer! goure deputatu gorriek, sathorak bezañ utzu direlarik, legebat egin dezagien eta lege harek goure libertatia estekatzen du, etzaiku haizu lege harek debetatiaren egitia; eta goure Jinkouak eman legiaren haousteko baimentia harturen dugu eta baimentu hori deithuko dugu kountzentziaren libertatia? Libertate ederra eta ekhoizpen baliousak ekharten dutiana.

Zuhañbat noulako den ageri da udaritik : udaria houn, zuhaña houn; udaria gaichto, zuhaña gaichto. Noulako dira goure dotor berrien araouerako kountzentziaren libertatiaren udariak edo ekhoizpenak? Ezinago kharats. Uthurri phozouatu hortarik jiten dira azken ourthe horietan berheziki harroturik etchekitzen gutien egitate latzgarriak. Noulako dira eskola horrek egiten tian gizounak? Uskaraz ez tie izenik. Gizoun hourak Jinkouaren kountre azkar dira, gobernariaren aitzinian ikhara; Jinkouaren maniak agerian haosten tie, gobernariarenak

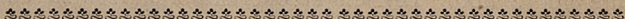
agerian begiratzten eta gordian haosten, amandari eta gazteliari ezkapa ditian ber. Kountzentziaren libertate hori jarraikiten denak, beste libertaterik ere hartuko. Ez fida hari : ezi kountzenziaren libertatia et kountzenzia gabia bat dira.

Uskaldunak eztu nahi halako libertaterik; Uskaldunaren burian ezta behinere sarthuren egiak eta gezurak, ountsa eta gaichkia, berthutiak eta biziouak bardin balia direla, ber zuzenak dutiela, gizouna bardin ouhouratzen diela, gizounak hen artian haitatzeko zuzena badiala. Erraiten dugu *zuzena* eta *ez ahala* : ez, ountsa utzirik gaichkiaren egiteko ahala badu eta soberatan baizik eztu egiten. Bena ahal hori ezta egiatzko libertatia. Egiatzko libertatiaren itchura badu, diharu falsiak egiazkouarena bezala : deusere besterik.

Hurrun, hurrun goure ganik libertate galgarri hori. Jinkouari esker, Uskalduna katoliko da : fediarri azkarki etchekiten da; fediareki egia badu. Eztu haitatzeko lanik : aspaldian haitia eginik da. Bere aitek adoratu Jinkoua adoratu nahi du. Errelijioniak emaiten deitzen eginbididiak bethe nahi dutu, ahal bezañ traba gutieki. Hori du deitzen kountzentziaren libertatia; hori du galthatzen Errepublikari. Ukhenen du, edo berak hartuko du, ihouren ahalkerik ez lotsarik gabe.

ORANO BI HITZ ESKOLETAZ

JINKOUAREN araouerako eskolak aitzina atakatzen tie. Hanitch berantu gabe orotan eskola publikouak *Jinkogabetuko* tie. Zounbait departamentutan, hala noula *Nord*-ekouan, eztzaie aski izan goure gobernazaler han heben bat edo beste eskolaren Jinko-

gabetzia; berrogeita hamar eskolatarik batian khentzen tie fraidiak eta serorak aldikal.

Ziberouan aourthen Barkocheko serorer idokirik izan da. Eztugu sobera ikhertuko nouri esker; segurrik dakiguna da administrazionia lehiatu dela seroren ordari erejentsa baten igortera.. Ezta dudarik Barkochtarrek eginen diela indarka zerbait seroren begiratzeko : Mountoriesek eman etsenplu ederrari jarraiki ditian eta ountsa beno hobeki eginen die.

Maoulen ere mouthikouen eskola librobaten egitera badouatza. Lurra hutsalltto da, frantzesez erran lioien bezala; bena ouste dugu hanitch denbora gabe bilduren dela sos aski eskola egiten hasteko. Erranik da, hastia aski dela, gaiza orotan, burutzeko.

Orotan kounprenitzen die zounbat galgarri den gazte-riarentako eskola Jinkogabia. Jadanik ageri da zertara douatzan eskola hetan eraiki haourak : Parise eta beste herri handietako kanpitchenen pare, badira bai aphezer elhe tzar erraiten. — Orotan ere ikhouston die kanpitchkeria horien zedarre bakhoitza dela eskola libroua. Houna, aita familiatakouer bihotz amiñibaten emaiteko guduka saintu hortan, 1886^{ala} artio eraikirik izan diren Jinkotiar eskolen khountia. Geroztik egin ena, emanen dugu daigun ourthian.

Goberniak egin khountien araouera, hao uren zounbata ari da tchipitzen haren eskoletan eta handitzen eskola librouetan. 1875^{etik} 1886^{iala}, governiak fraide eta serorer idoki du 5560 eskola, eta ordari ezarri eskola Jinko gabe. Arabaskatze propittobat da behinkoz; bena eztu berantu araparazioniak jitia. Ber denbora hortan 5041 eskola libro eraiki dira fraide eta serorentako. Holetan governiak persegitu dian gerla ehelegatik fraide eta seroren kountre eztere galerazi 519 eskola baizik; bitoria mehia da indarka gaitz horentako.

Fraide eta serora idoki eskolez bestalde governiak zabaltu du 6, 514 eskola publiko, bere erejent saldo gaitzareki. Eta haregatik fraide eta seroretan eskolatzen dira,

Frantziako gazteriatik, hirour phartetarik bat, nahi bada eztien eskolen laourduna baizik.

Ezta dudarik despendiouak emendatu direla Frantziarentako eta aouheretan. Eskoletako despendio estraordenariouak khountatu gabe, ordenariak berak, 1876^{an}, 68, 150,620 liberatara heltzen zirenak, 1886^{en} ourtheke doblaturik beno haboro ziren, zirenaz geroz 145, 116, 878 libera. Eta bethi khanberan mintzo dira despendio horien emendatzez, erejenter phakiaren handitzeko.

Hora eskola Jinkotiaren kountre egiten den gerlaren ondorioua. Nourbaitek fornitu behar duke dihari. Gobernua ezta emaile; bestalde eztu diharurik legarek emaiten diena baizik; behar da aren luze gabe eguruki orano legarren goratzebat.

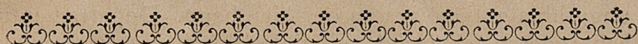
Dezagun khounta zer igaran den lekhu zounbaitetan eskola khiristien khanbiatzian. Herri tchippittobatian seroren khentzera jiten zirela jakin oundouan, emazte aldiabat bildu ziren eskola aitziniala, eta agertu zirenian eskola khanbiazaliak, harri kolpuz erezebitu zutien, eta beste aldi batetara behar ukhen zien utzi bere obra tzarra.

Diala ourthebat *Abondant* izena dian herribatetan, merak galthatzen zian aita eta ama elibati, igor litzen bere zazpi haourak eskola Jinkogabialat mehatchazen zutialarik ezpazien obeditzen, sokhorri orotarik gabetzia, bai eta departamentiak familia hari hitzaman zutian 50 liberetarik. Bena amak, bere zuzenetan eta bere kountzentziaren libertatian kolpaturik, ihardetsi zeron: « Beharrak gutuzu, bena goure lanareki hazezin batiogu goure haourak, nahiago ditizugu borthaz bortha erabili, bazterialat utziko tugun beno lehen prezio hortan goure alhabetan dutugun zuzenak, eta igorriko ditizugu seroretarat.

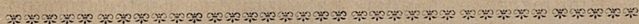
Eztiogu hobeki urhent articulu haou, heben emaitz baizik Aphezkupubatek bere aphezer izkiribuz igorten zutian gomendiak. Houna zer ziouan :

« Erran ezazie eta arra erran aita eta amer, dutien

« hutsarte orotan, igante arrastiriez eta berheziki negian,
« ari eraz ditzen bere haourrak katichimaren ikhasten.
« Enthelega eraz izezie zounbat ogendun diratekian
« lachatzen badira bere eginbide herchienian; zor du-
« tiela haourrer bere egitate eta aholku hounak. Erre-
« jentak deus ezpadio Erelijioniaren ezagut erazteko
« eta maitha erazteko, aita amek berek ezagut eraz eta
« errespeta eraz beze. Dudarik batere haien eretzetik
« ez ditiala junta batere gaichki edo gainti egileki,
« hourak egun photeretsu izanik ere. Aita amek, Jin-
« kouak eman eginbidiaren goratarzuniala heltu nahi
« badira, behar die frankoki eta bere buriak gorde
« gabe agertu khiristi. »

LABORANTCHAZ

I. — Erekoilta 1888^{an}.

1887^{an}, erekoiltak houn izan ziren, eta, legebati esker, ezarten ziana bost libera dret atzetik Frantzian sartzen den zaku ogian, ogiaren prezioua amiñibat goratu zen. Bena ourthiaren urhentziari buruz, kabalen preziouak chahu erori ziren.

Laborariak miseria franko badie pairatzeko, eta dei-thoragarriago dena, goure gobernazalek, hitzeman oundouan hen sokhoritzeko lege hounik eginen ziela, ez tie deusere egin houn denik. Deputatien nounbrerik handiena, gorri edo erepublikano beitira, okupaturik dira nountik Erelijonia gal eraziren dien, ahatzerik laborariak eta hen intresak.

Laborariak bere izatiaz desesperatzeko lukie. Hanitch lekhutan, hatik, iseiu handirik egiten die, bai erekoiltan hobiago eta nasaiago eragiteko, bai eta kabale ederago-

rik hazteko. Hortakoz, departamentu hanitchetan, ogi hazi, kalitatez hobenak ezaguturik direnak, ereiten tie, gouano, fozfate, eta arastako lur hounkallu berriak erosten; gorotzaren houn eta nasai egiteko bidiak hartzen.

Ezi lur langiliak hasten dira kounprenitzen laboranchan, gaiza orotan bezala, berritzapen badela, eta mouda zahar zounbait utzirik, berrier jarraiki behar dela, zeren eta lehenagoko denboretan houn ziren kostumak ezpeitira orai aski perfekt. Desiratzeko da laboranchako mouda berri horien iseiitzen has ditian Ziberouan ere; ezi, beste hanitch kartieletan hala egilek ereusitzen die.

Dugun orai bi hitz erekoilta suberte oroz.

Igaran negu borthitzak ogen egin zian ogi erekoiltari; ere bada, aourthen, Frantzian, hogeï miliou zaku ogien ungurunia gutiago igaran ourthian beno. Departamentu haborouetan, ebi luziak egin tialakoz ogi ephaitian, ogiak luzazegi egon dira kanpouan; bihi hanitch ichouri da eta lastoua pharte gastatu.

Bihi marchant handiak nahi izan dira profeitatu laborariaren helgaitz horrez, ogiaren prezioaren gora erazteko. Bada arakharder Kounpañia handibat (hartan kasik oro judio dira) diana ogi zakuz izigarria atzian hanitch merke erosirik, eta nahi ukhen du ministrouer elkhi erazi ogier Frantzian sartzeko ezaririk zen thala. Kounpañia harek esperancha zian, bere ogien sar eraztez Frantzian thala elkhi bezañ sarri, ogiaren prezioa berheñian egonen zela, eta berak irabazi handibat, laborarien kostuz, eginen ziala. Bena eztu ereusitu ahal ukhen, behar ere.

Arren aourthen ogi ments handia dateke Frantzian eta galtze handia gouretako, igorriko dugunaz geroz atzialat bost edo sei miliou goure diharutik ogi mentsaren sar erazteko. Haregatik erekoilta eskaz horrek eztu ogi erriaren prezioa guti baizik gora eraziren.

Eresouma hanitchetan, hala noula Angleteran, Italian, Beljikan, Holandan, ogi gutiago egin die aourthen; bena beste eresouma ogi hanitch eraikiten dienetan,

nasai izanda erekoilta, nahi bada kalitatia ezten igaran ourthian bezañ houn.

Beste erekoilta zounbait izan dira ogiarena beno hobe. Olho, sekale, eta garagar izan da frankoki. Arthouak eder abiatu ziren, bena uda hotz eta bousti egin dialakoz, ezta igaran ourthian bezañ eder; hatik ountsatto bada eta sarthu die denbora ederrareki.

Hanitch lekhutan belhar goiz eginak gastatu dira, denbora eurizu zelakoz; aradall hanitch izan da eta houn.

Kabalen prezioiak igaran negian erori ziren sekula beno aphilago; geroztik prezio hourak amiñibat jeiki badira eztira goratu aitzineko ourthetako heñiala, eta ouste dut berriz erortera badouatzala.

Mahastietan, aourthen, mildiouak eztu hañbeste gaitz egin, aihena ussu ihiztatu dielakoz bitriol hourez. Eta, harri egin eztian kartieletan, hala noula Bordeleko gain-tian, ardou hanitch egin die. — Ziberouan ezinago mahats hanitch abiatu zen, bestetan bezala; bena ukhen dugun uda eurizu eta hotzak ountsatto galerazi du. Hatik, artha khostuz, zounbaitek kountserbi tie eta hen mahastiak uda hatsarrian bezañ fresk eta eder ziren larrazkenian : ere egin die ardou aousarki. Aihenak bazian, aourthen, goure ungurunetan eritarzun berribat, *arrola* deitzen diena. Eztu egin hatik Ziberouan bestetan bezañ beste gaitz mahatsari.

Izan da goure Herrian gaztañaz izigarria. Eztzen ere sagar mentsik, eta hanitchek egin die sagar ardou, segurki oraiko edari drogatiak beno hobe beitateke.

II. Ogien ebakiteko phuntiaz eta moundolletan ezartiaz.

Nesesari deia, abantalla deia ogien ebakitia osoki zohitu gabe ? Houna *Mathieu Dombasle* gizoun aiphatiaren arapostia kestione hortan gañen :

« Ogien ebakitiak osoki zohitu gabe, begirutzen du
« bihia ichourtetik, berheziki ogi kalitate zounbait
« eta hola egiten dien lekhu orotan, akort dira errai-
« teko zohitu gabe ebaki ogia hobe dela eiheran bai
« eta ere ogiaren egiteko. Merkhatietan, eiherazañek
« eta okhinek, goizik ebaki ogia ezagutzen die ahurriala
« har eta han erabiltez, eta berant ebaki ogietan beno
« preziousa handiago emaiten. »

Usantcha hounek arren badutu bi abantalla handi :
batetik, zortzibat egunez ogikako lanaren aitzinatzia ;
eta, bestetik, sasou hartan jiten ohi diren harri eraount-
sier, erekoiltaren ahal bezanbat bertan ezkapatzia ; ezi
ourthe oroz entzuten da nounbait ogia sarthu bezperan
harriak chahaturik.

Lanak erakousten du, zortzibat egunez zohi kuskutu
beno lehen dela ogiaren ebakitzeko phunturik hobena ;
erran nahi beita, nouiz eta lastouak zolatik berde kolo-
ria galtzen hasi beitu, eta azazkulu herecha bihian egi-
ten, barnia eztiatarik sobera mardo ez eta osoki gogor-
turik.

Zer maneratan ogiek behar dukie eguruki zohit
urhentzia ? Ezi hala sar balite lanjer balizateke, eta
haregatik ogiak, koloratzen hasiz geroz eztu lurretik
ez zañetik deus haboro erezebitzen, eta, lastouan du
edireiten hebentik aitzina bihiak profeitatu behar dian
jusa. Arren ogi bihiak jus hounez ountsa profeitatzeko
eta hazteko, indispensable da lastoua baratch idort
edo espallt dadin, bai eta ere bihia. Arren ogi eskutetan
du eguruki behar zohit urhentzia, eta hanitchez hobe-
kiago moundolletan azaouez moundollak eginik, han
ezariz geroz ezpeitu haboro harriaren ez euriaren
acholik.

Behinere ikhousi eztianarentako, houna noula ogia
ebakitiareki azaouturik moundolletan ezarten den. Ogi
ephailek ebaki bezañ sarri, oundotik jarraikiten dira
azaouzaliak eta laour azaou chutik antchu gisa ezarten
buriak goiti eta aztalak apartaturik, buriak algari

kountre estekirik. Beste laour azaou egin, eta ezarten tie lehen laour azaouer kountre, chutik, haier arrimu. Gero bederatzu gerren azaubat har, eta harez egiten da moundollari tchapela, azaoua uzkiak gora eta buriak behera, buriak eskiez apartatzen direlarik, gisabatez noun tchapel hounek estalgibat eginik, moundolla thapaturik beitateke, kapa batez unguraturik bezala.

Gisa hortara alhorrak trozaturik, laborariak ezte lotsarik ukhen behar erekoilta gasta dakion, eta ogi bihia eztiki zohi urhenturen zaio, idorte izanik ere; aldiz euria edo harria jinik ere, ogia salbaturik date, lasto uzkiaren diren beharrak ekhiak idorturen ere bai, minthu gabe. Hitzbatez erraitera, ogien moundolletan ezarteko moundak abantalla handiak batu : bihiak eztiki eta idorrek bortchatu gabe hountzen; euri luzer eta harriari buhurtzen, eta, azkenian, lastoua kabaler jatera emaiteko hanitchez hobe jelkhiten.

Planta hountan ogiak egoiten ahal dira zounbait astez alhorrian, eta laborariak egurukiten pazentziareki jin dakion ekhia, ari gabe ogi bedakan, ogi utzultzen eta arra utzultzen.

Uskal Herrian, Bachenabarre da lehenik mouda haou esprabi diana, eta dioie hanitche oundorio houna eman ukhen diala. Lyone aldian hola baizik ogikarik ezta haboro egiten, eta Ziberoua ezta bestiak beno gibelago mouda hounen esprabatzeko, eta goure aldetik eztugu dudarik mouda hounek zerbu tchu handia ekharriko diala baizik.

III. Aihenaren eritarzun berribat.

Aspaldiko ourthetan ezagutzen tie Ameriketako mahats morkhoua atakatzen dien eritarzun elibat. *Arrot* die izena.

Bada arrot beltza, arrot chouria, arrot belcharana, etc. Bena zouin nahi itchuratako izan dadin, eritarzun

horrek mahats mouhouriak gal erazten tu ber gisala. Mahats mouhouri eria lehenik mardotzen da eta gero chimaltzen. Chimalturik egoiten bada, dioie arrot chouria diala. Ardura bihiak belchten dira, eta ordian badie arrot beltza. Morkho zankhoua ere eritzen ahal da : eihartzen da batian phartebat, bestian oro, eta ordian berartarik erorten bereki eramaiten tialarik bera beno lehen eihartu mouhouriak.

Arrot orotarik, beltza eta chouria dira usienik agitzen. Diala hirour ourthe lehentze ezagutu zien Frantzian. Igaran ourthian, Eguerdj pharteko bi departamentutan, gaitz horrek ogen handirik egin zian, eta aourthen bareiatu da gainti orotara eta goure Uskal Herrialak ere.

Arrot belza agertzen da maiatzaren urhentzian edo aramaiatzaren lehen egunetan. Atakutzen tu bata bestetik landa ostouak, morkhouak eta laiak, bena haborouenik mahatsa. Eritartzuna agertzen da lehenik ostouetan : egiten dira han hemen ounddo ttipiñi elibat, ostoua eihart erazten dienak sortzen diren gune orotán; hen athetziak eragiten tu boutou chehe bizkarzu beltch eta gogor elibat, ageri direnak, ostouaren bi gaintietan. Mahats ostoko thona horik dira eritarzunaren marka ageriak, bihia ataka aitzinetik. Eritartzuna abiatzen denian morkhouan, bihia, phuntan hassirik (haborouetan bederen), arousa kolore jarten da lehenik, gero uchurtzen, idortzen eta belzten egun zounbaiten buruko; gero, azkenian, ostouetako boutou belzak bezalakoz bethatzen. Ordenariozki, mouhouri zounbait baizik eztira eritzen; bena morkhoua osso ossoua ere eihartzen ahal da.

Aihen laietan, ouñdo suberte hora agertzen da thona luche beltz baten itchuran. Eritartzun horen althe da denbora bero eta boustia.

Arrotaren galerazteko eremedio hobena da *la bouillie bordelaise*. Enplegatu behar da azkarrenetik, zazpi kilo bitriol eta hamabost kilo latsun ehun boutilla houren-

tako dianetik. Igaran ourthekeo armanakian luzaz esplikatu dugu noula prestatzen den eremedio hori, eta noula behar dian hedatu mahastietan.

III. Latsun hourez zuhañen chouritzia.

Oroldiak eta ihize chehe elibatek flakazten eta indarra idokitzen die aihen zaharrer bai eta zuhañer. Houn da bi etsai horietarik defendatzia, eta houna noula.

Abentuko edo ourtharilako egun eder eta hotz batez behar da nabela lanphuts bateki arhin arhina chahatu zuhañaren achala, phikatu gabe, oroldiz gorderik dien oundouak eta adar zaharrak. Gero, oundoua eta bost ourthetarik aitzina dien adarrak. Boustatzen edo chouritzen dira hozturik den latsun hour batez. Espedienziak erakousten du gisa hortan trataturik diren zuhañak eta aihen oundouak hanitch direla azkartzten.

V. Noula desegiten den uñhurrietarik.

Zuhañ fruta ekharlen etsaietarik bat da uñhurria. Segur da arduran ihize horrek eharterazten dutiala lanthare gaztiak bedatsian, bai eta zuhañ heltiak ere emeki emeki, nahi bada ez bethi ourthe bakhoitz. Houna haren kountre berehun ourthe hountan baliatzen den mouienbat, desaperent eta chinple izana gatik segur dena. — Zuhañ oundouetan ezarten da zour inkhatz chehekaturik. Nouiztarik nouiztara houn da inkhatzaren araberritzia. Ber gisan laster ohilturik dira uñhurriak kaminet eta ebilten dien beste lekhetarik. Ourthebatez, infisiturik zen herribatetan, ezagutu die inkhazginaren baizik eztzela gabe.

Zuhañetara ez uzteko uñhurria igaitera, aski da zuhañaren ondo ondoua ungurian krea mouchi bateki markatzia. Ihour abisatu dira, krea markabat egiten bada uñhurri ibilten den baten aitzinian, harriturik baratzen

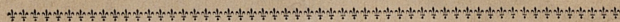
dela eta gero gibel ihesi douela. Uñhurria unguratzen bada krea markabatez, kurkurubatetan bezala, ezta atrebituren hartarik jelkhitzera.

Orano ephantchatzen da zuhañetara igaitetik, olio zahar edo laour egunez ekhian egontatubatez oundoua ungurian laour erhi trebesetan boustatzen bada bizpalaour egunez arrount.

Uñhurritzeen galerazteko, desegiteko bide segurarena da gaña ichourtia chabou hour heraki, lantharerik galerazteko eriskurik ezpada; edo petrola zortabat. Petrolaren alphora sartzen da chilorik barnen etan, eta hiltzen dia uñhurriak ithorik edo phozouaturik.

URHENTZEKO, ISTORIA EDO ERASI ZOUNBAIT

HERRIBATETARA jouan zen hartz eta lehou erabilzalebat. Mundia athetu zenian basa ihizen ikhous-
tera, oihuz hasi zen : « Lehouaren thegian sartzen denari, mila libera! » Hullantzen da laboraribat, eta erraiten : « Sarthuko nuzu, ni! » Lehou zaña beldurtzen da othe dakianez ofizioa. Badouatza biak thegi borthala; bi giltzarapaz zeraturik zen. Sogilek gibeletik : « Sarthuko deia? Bai! Ez! » Lehouak aramabat gaitza. Buruzagiak gizounari : « Aren fida zira sartzera thegian? » — « Eztit dudarik; erakouts ezadazut nountik sarthu behar dudan. Bena, bortha zabalthu gabe, lanbat baduzu egiteko. » — « Zer? » — « Behar dizu lehouak idoki kanpoat. » — « Gizouna! zer debru mintzo zira? » — « Bai, joku egin dit, sarthuko nizala, bena eztit erran lehoua han delarik. » Balinba solaz egin beitzien behazalek. Hartan urhentu zen.

*
**

Emazte batek senhar deputatu izan nahi zenari :
« Eztzira, hatik, zoure gisako ! odre houneko gizounbat bezala agertzen zira botzkarier, eta eztakizu zounbat athora duzun. » Senharak : « Zuk bezañ ehi kountatzen ahal tit murkhullan urun hariz egin deiztatzunak. »

*
**

Bi pipazale bazouatzen bidajez karapall batetan. Negia zelakoz, lastoz iraouri zien zankhapia. Phirña zounbait eroririk, lastouari su lotzia ezteron berantu. Laster eraich, eta lan ukhen zien suiaren ehaitia. Haien ountotik zaldiz jiten zen laborari batek, heltu zenian khantiala : « Aspaldian sua phizturik ikhouston nian gibeletik. » — Zertako eztzeneikun jakinerazten ? » — « Eta, zeren debru ! Bada orai hañbeste berritzapen, noun eta ouste beinian zien karapalla suzko ountzi zounbait zela ! »

*
**

Notarien etchen agitzen da hanitch gisatakorik. Gizoun zaharbat hiltzen da bassabaster batetan, *Lyone* altian. Haren hountarizona nekez eginik, biribil zen ejerki. Egun zounbaiten burian, primu zela ouste zian llobabat, notariala badoua ; eta, deus erran gabe orano, nigarrez hasten da : « Gacho osaba ! hañ houn, hañ maithagarri zena ! Aren eztit haboro ikhoussiren ? » Notariak uzten aphur bat ichilik, eta gero, erraiten : « Badakizu osabak ezteizula utzi deusere... » — « Zer ! ordian goratik, eznizala primu !! Bena, aren, zertako utzi naizu hortche, oren erdi batez nigar egitera inbichilbat bezala ! »

*
**

Volney eta beste jakitant-ouste azken denboretako elibat, Ameriketean, aldibatez, itchasouan bere goustiala paseiun, karkallotsez ari ziren, zouñ hobeki, bere gisako elhe tzar eta bourhaou erraiten. Emazte chaharbat ari chokhobatetan kounderan erraiten. Hari buruz gizoun hourak erriz eta naousaz. Jeiki zen tenpestatat, bena noulakoua ! Berhala goure gizounttouak othoitze erraiten. Volneyk emazte haren koundera eskutik har eta erran,

bai segur debotki. Eraountsia baratu zenian, Jaoun her emazte zaharak : « Doidoia ziek Jinko hounaren eta Ama Birjinaren trufatzen ; eta zouñ Jinkori, edo zouñ sainturi hersatu zirade orai? » Volneyk arapostia : « Emaztettoua, ihour bera aizinant handi denian, jakitant-ouste edo philosophe duzu ; bena ez hatik itchasouan ari denian tenpesta : sinhestia arajiten duzu. »

*
*
*

Janartorari emaztebat nigarotsez, senharak erhabilaka etchekitzen diala. Gaizo eretorak gizoun hari, nahi zaionez hara jin : « Eta zer ari zira ? Eztakizia emaztiari eskia gañen phaousatzen dian senharak eztiala ouhourerik? » — « Eztizu hanitch behar ene emaztiak kouintatzeko ; mukanas khaldu zounbait diot eman ; horra oro. »

Eretorak, emaztiari buruz : « Mukanaz khaldu zounbait ! Eztuzu hori handi. » — « Janartora, ahazten ziozu erraitia, erhiezh chahatzen diala sudura ! »

*
*
*

Ebili nahi eta urhaskal erorten zen gizoun bati erraiten zeren : « Adichkidia, ogen duzu hola edatez. » — « Ez, ziouan ardanoiak ; eztit ogen edan ukhenez, bena bai ebili nahi nizalako. »

*
*
*

Hil aitzinetik zounbait orenez, ardanoibat ohian ttotto eta galthatzen du gathulubat hour dioualarik hil gabe bere etsaiik handienareki bakiak egin nahi dutiala.

MAIATZA edo EPHAILA

Eg. luzatzen dira oren eta laurdenez

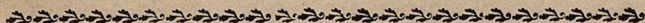

- D) l. l. 8ⁿ, goizanko 6^{or} eta 52 min.
 ☉ a. b. 15ⁿ, goizanko 6^{or} eta 51 min.
 ☾ a. l. 21ⁿ, aratsanko 10^{or} eta 3 min.
 ☉ a. b. 29ⁿ, arastiriko 5^{or} eta 29 min.

ARAMAIATZA edo EKHAINA

Eg. luz. dira oren eta 1/4, 22^a artino.

- D) l. l. 6ⁿ, aratsanko 8^{or} eta 11 min.
 ☉ a. b. 13ⁿ, arastiriko, 2^{or} eta 7 min.
 ☾ a. l. 20ⁿ goizanko 7^{or} eta 44 min.
 ☉ a. b. 28ⁿ, goizanko 9^{or} eta 3 min.

1	Astizken.	s. Filipe et. Jak. Ap.
2	Ostegun.	s. Atanasio.
3	Ostirale.	<i>Dona Khurutze</i>
4	Neskanegun.	sa Monica.
5	Igante.	s. Pio V.
6	Astelehen.	J. Johane, Eb. B. L.
7	Asteharte.	s. Justin.
8	Astizken.	J. Migelen ag.
9	Ostegun.	s. Gregori.
10	Ostirale.	s. Antonin.
11	Neskanegun.	s. Oriens
12	Igante.	s. Nere eta Akile.
13	Astelehen.	s. Jenio.
14	Asteharte.	s. Bonifazio.
15	Astizken.	s. Isidro, labor.
16	Ostegun.	s. Ubaldo.
17	Ostirale.	s. Paskal B.
18	Neskanegun.	s. Venanzio.
19	Igante.	sa <i>Pudenziena.</i>
20	Astelehen.	s. Bernardin S.
21	Asteharte.	s. Jermeri.
22	Astizken.	sa Kiteria.
23	Ostegun.	s. Desire.
24	Ostirale.	A. B. Laguntzalia.
25	Neskanegun.	s. Gregori VII.
26	Igante.	s. <i>Filipe Neri.</i>
27	Astelehen.	<i>Rogazioniak.</i>
28	Asteharte.	s. Urbain.
29	Astizken.	s. Matsimin.
30	Ostegun.	SALBATORE
31	Ostirale.	sa Angela, mer.

1	Neskanegun.	s. Klaro.
2	Igante.	s. <i>Polin.</i>
3	Astelehen.	sa Klotilda.
4	Asteharte.	s. Franzes Kar.
5	Astizken.	s. Florenzio.
6	Ostegun.	s. Norbert.
7	Ostirale.	s. Gilbert.
8	Neskanegun.	s. Medar.
9	Igante.	PHENTEKOSTE.
10	Astelehen.	sa Margarita.
11	Asteharte.	s. <i>Barnabe, ap.</i>
12	Astiz. <i>IV Th.</i>	J. Johane, Fak.
13	Ostegun.	s. <i>Antoni Pad.</i>
14	Ostir. <i>IV Th.</i>	s. Basila.
15	Nesk. <i>IV Th.</i>	sa Jermena.
16	Igante 1.	TRINITATE.
17	Astelehen.	s. Avit.
18	Asteharte.	sa Marina.
19	Astizken.	s. Gervasi eta Prot.
20	Ostegun.	BESTABERRI.
21	Ostirale.	s. Louis Gonz.
22	Neskanegun.	s. Paulin.
23	Igante 2.	s. Eusebio.
24	Astelehen.	J. JOHANE BA.
25	Asteharte.	sa Eurosia.
26	Astizken.	J. Johane eta Paule.
27	Ostegun.	s. Prosper.
28	Ostirale.	J. BIHOTZ SAK.
29	Neskanegun.	J. PETIRI eta P.
30	Igante 3.	J. <i>Pauleren or.</i>

UZTAILA

Egunak llaburtzen dira oren 1ez.

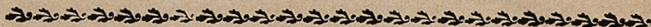
- ① l. l. 6ⁿ, goizanko 6^{or} eta 8^{min}.
 ② a. b. 12ⁿ aratsanko 9^{or} eta 54^{min}.
 ③ a. l. 19ⁿ, aratsanko 9^{or} eta 54^{min}.
 ④ a. b. 28ⁿ, gaiherdi eta 10^{min}.

AGORRILA

Egunak llaburtzen dira oren 1 1/2

- ① l. l. 4ⁿ arastiriko oren 1 eta 36^{min}.
 ② a. b. 11ⁿ, goizanko 4^{or} eta 52^{min}.
 ③ a. l. 18ⁿ, goizanko 11^{or} eta 52^{min}.
 ④ a. b. 26ⁿ, arastiriko 2^{or} eta 9^{min}.

1 Astelehen.	s. Tierri.	1 Ostegun.	J. Petiri katietan.
2 Asteharte.	A. B. BISITAZ.	2 Ostirale.	s. Alfonso Lig.
3 Astizken.	s. Gillelme.	3 Neskanegun	J. Esteberen edir.
4 Ostegun.	s. Marzial.	4 Igante 8.	s. <i>Dominiche.</i>
5 Ostirale.	s. Zirile.	5 Astelehen.	A. D. M. Elhur.
6 Neskanegun.	sa Mektilda.	6 Asteharte.	J. K. Transfig.
7 Igante 4.	s. <i>Laurens, ka.</i>	7 Astizken.	s. Kajetan.
8 Astelehen.	s. Ujena.	8 Ostegun.	s. Ziriako.
9 Asteharte.	s. Elisabet, p.	9 Ostirale.	s. Jermain.
10 Astizken.	Zazpi anaie m.	10 Neskanegun.	s. Laurench, m.
11 Ostegun.	s. Pio.	11 Igante 9.	s. <i>Tiburze.</i>
12 Ostirale.	J. Johane Galbert	12 Astelehen.	sa Klara.
13 Neskanegun.	s. Anaclet.	13 Asteharte.	sa Radegonda.
14 Igante 5.	s. <i>Bonaventura</i>	14 Astizken.	s. Euz. <i>Barour</i>
15 Astelehen.	J. Johane Maj.	15 Ostegun.	A. D. M. ZELIALAT.
16 Asteharte.	A. D. M. KARM.	16 Ostirale.	s. Rok.
17 Astizken.	s. Aletsis.	17 Neskanegun.	sa Emilia.
18 Ostegun.	s. Kamille.	18 Igante 10.	sa <i>Elena.</i>
19 Ostirale.	s. <i>Kizente Paulo</i>	19 Astelehen.	sa Filomena.
20 Neskanegun.	s. Filibert.	20 Asteharte.	s. Bernat.
21 Igante 6.	sa <i>Pratseda.</i>	21 Astizken.	s. <i>Julien Leskar.</i>
22 Astelehen.	sa <i>Maria Magd.</i>	22 Ostegun.	s. Ipolita.
23 Asteharte.	s. Apolinari.	23 Ostirale.	s. Filipe Beniti.
24 Astizken.	s. Kristina.	24 Neskanegun.	s. BARTTOL., a.
25 Ostegun.	J. JAKOBE, ap.	25 Igante 11.	s. <i>Louis, ereg.</i>
26 Ostirale.	sa Anna.	26 Astelehen.	s. Zephirin.
27 Neskanegun.	s. Galatori. m.	27 Asteharte.	s. Zezaire.
28 Igante 7.	s. Nazari eta Zelze.	28 Astizken.	s. Agosti.
29 Astelehen.	sa Maria.	29 Ostegun.	J. <i>Job. lephom.</i>
30 Asteharte.	s. Abdon.	30 Ostirale.	sa Rosa.
31 Astizken.	s. <i>Inuzio Loyola.</i>	31 Neskanegun.	s. Remoun Nonat.

BURUILA edo SETEMER

Eg. llab. dira oren 1 eta 3 laurdenez.

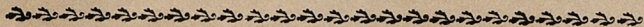
- ☽ l. l. 2ⁿ, aratsanko 7^{or} eta 44^{min}
- ☾ a. b. 9ⁿ, arastiriko 2^{or} eta 2^{min}.
- ☿ a. l. 17ⁿ, goizanko 4^{or} eta 58^{min}
- ☼ a. b. 25ⁿ, goizanko 2^{or} eta 51^{min}.

URRIETA

Eg. llaburtzen dira oren 1 eta erdiz.

- ☽ l. l. 2ⁿ, goizanko or. 1 eta 43^{min}
- ☾ a. b. 9ⁿ, goizanko or. 1 eta 35^{min}
- ☿ a. l. 17ⁿ, gaiherdi eta 47^{min}.
- ☼ a. b. 24ⁿ, arastiriko 2^{or} eta 35^{min}
- ☽ l. l. 31ⁿ, goizanko 8^{or} eta 40^{min}.

- 1 **Igante** 12. s. *Vizente*, Aph.
- 2 Astelehen, s. Estebe, erreg
- 3 Asteharte. s. Lizier.
- 4 Astizken. s. Taurin.
- 5 Ostegun. s. Laurens J.
- 6 Ostirale s. Onesifore.
- 7 Neskanegun. s. Rena.
- 8 **Igante** 13. A. D. M. SORTZ.
- 9 Astelehen. s. Omer.
- 10 Asteharte. s. Nikolas T.
- 11 Astizken. sa Eujenja.
- 12 Ostegun. s. Gi.
- 13 Ostirale. s. Maurillo.
- 14 Neskanegun. D^{na} *Khurutze*.
- 15 **Igante** 14. A. M. D. *Izen s.*
- 16 Astelehen. s. Ziprien.
- 17 Asteharte. s. Fren Zauriak.
- 18 Astizk. *IV Th.* s. Josef. Kup.
- 19 Ostegun. s. Janvier.
- 20 Ostir. *IV Th.* s. Eustache.
- 21 Nesk. *IV Th.* s. MATHIU, Eb.
- 22 **Igante** 15. A. D. M. *Dolor*
- 23 Astelehen. sa Thekla.
- 24 Asteharte. A. B. *Librazal*.
- 25 Astizken. s. Firmin.
- 26 Ostegun. s. Tomas Vill.
- 27 Ostirale. s. Kosme eta Dam.
- 28 Neskanegun. s. Etsupere.
- 29 **Igante** 16. J. MIGEL, ARK.
- 30 Astelehen. s. Jeronimo.

- 1 Asteharte. s. Remi.
- 2 Astizken. *Ainguru Begir.*
- 3 Ostegun. s. Vinzeslaz.
- 4 Ostirale. s. FRANZES AS.
- 5 Neskanegun. sa Aura.
- 6 **Igante** 17. Arosar. Besta.
- 7 Astelehen. sa Fide.
- 8 Asteharte. sa Brijita.
- 9 Astizken. s. Denis.
- 10 Ostegun. s. Franzes Borj.
- 11 Ostirale. s. Sabin.
- 12 Neskanegun. sa Domnina.
- 13 **Igante** 18. A. D. M. Amatarz.
- 14 Astelehen. s. Kalista.
- 15 Asteharte. s. Teresa.
- 16 Astizken. s. Beltran.
- 17 Ostegun. s. Edvije.
- 18 Ostirale. s. LUK Ebanj.
- 19 Neskanegun. s. *Grat.* Olor.
- 20 **Igante** 19. A. D. M. Chahutarz
- 21 Astelehen. sa *Ursula*.
- 22 Asteharte. s. Petiri Alk.
- 23 Astizken. s. Leotade.
- 24 Ostegun. s. *Rafael*, ark.
- 25 Ostirale. s. Krispi.
- 26 Neskanegun. s. Evarista.
- 27 **Igante** 20. A. D. M. Patroun.
- 28 Astelehen. s. SIMOUN, Ap.
- 29 Asteharte. sa Eusebia.
- 30 Astizken. s. Kazien.
- 31 Osteg. *Barour*. s. Zirizio.

AZAROUA

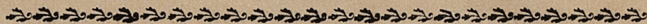
Egunak llaburtzen dira oren 1^{ez}.

- Ⓜ a. b. 7ⁿ, arastiriko 4^{or} eta 15^{min}.
 Ⓜ a. l. 15ⁿ, aratsanko 8^{or} eta 45^{min}.
 Ⓜ a. b. 23ⁿ, goizanko or. 1 eta 53^{min}.
 Ⓜ l. l. 29ⁿ, arastiriko 5^{or} eta 38^{min}

ABENTIA edo NEGILA

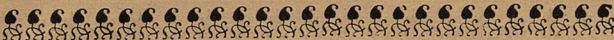
Eg llaburtzen dira 27^{min}., 22no.

- Ⓜ a. b. 7ⁿ, goizanko 10^{or} eta 2^{min}.
 Ⓜ a. l. 15ⁿ, arastiriko 3^{or} eta 8^{min}.
 Ⓜ a. b. 22ⁿ, arastiriko or. 1 eta 2^{min}
 Ⓜ l. l. 29ⁿ, goizanko 5^{or} eta 26^{min}.

1	Ostirale.	DONISANTORE.
2	Neskanegun.	<i>Purg. Arimak.</i>
3	Igante 21.	<i>s. Sever.</i>
4	Astelehen.	<i>s. Charles Bor.</i>
5	Asteharte.	<i>s. Zakaria.</i>
6	Astizken.	<i>s. Leonart.</i>
7	Ostegun.	<i>s. Florent.</i>
8	Ostirale.	4 Khorotiak.
9	Neskanegun.	<i>s. Teodore.</i>
10	Igante 22.	<i>Elizen Sakr.</i>
11	Astelehen.	J. MARTINE.
12	Asteharte.	<i>s. Marti.</i>
13	Astizken.	<i>s. Stanizlaz K.</i>
14	Ostegun.	<i>s. Josafat.</i>
15	Ostirale.	<i>s. Jertruda.</i>
16	Neskanegun.	<i>s. Edmon.</i>
17	Igante 23.	<i>s. Gregori, Taum.</i>
18	Astelehen.	<i>s. Odon.</i>
19	Asteharte.	<i>sa Elisabet, Hgr.</i>
20	Astizken.	<i>s. Felis Valesi.</i>
21	Ostegun.	A. B. PRESENT ^{ia}
22	Ostirale.	<i>sa Sezila.</i>
23	Neskanegun.	<i>s. Klement.</i>
24	Igante 24.	J. Johane Kh.
25	Astelehen.	<i>sa Katalina.</i>
26	Asteharte.	<i>s. Pierra Al.</i>
27	Astizken.	<i>s. Virjile.</i>
28	Ostegun.	<i>s. Sostena.</i>
29	Ostirale.	<i>s. Saturnin.</i>
30	Neskanegun.	J. ANDREU, Ap.

1	Igante.	ABENTUKO 1 ^a .
2	Astelehen.	<i>sa Bibiana.</i>
3	Asteharte.	<i>s. Franzes Xav.</i>
4	Astizken.	<i>sa Barbara.</i>
5	Ostegun.	<i>s. Sabas.</i>
6	Ostirale.	<i>s. Nikolas.</i>
7	Neskanegun.	<i>s. Anbrosi.</i>
8	Ig. <i>Abent.</i> 2 ^a .	A. B KONZEPZ.
9	Astelehen.	<i>s. Jeronze.</i>
10	Asteharte.	<i>sa Eulalia.</i>
11	Astizken.	<i>s. Daniel.</i>
12	Ostegun.	<i>s. Melkiade.</i>
13	Ostirale.	<i>sa Luzia.</i>
14	Neskanegun.	<i>s. Paule Khur.</i>
15	Igante.	<i>Abentuko</i> 3 ^a .
16	Astelehen.	<i>s. Eusebio.</i>
17	Asteharte.	<i>s. Lazaro.</i>
18	Astiz. <i>IV Th.</i>	<i>s. Gazien.</i>
19	Ostegun.	<i>s. Urbain.</i>
20	Ostir. <i>IV Th.</i>	<i>sa Julia.</i>
21	Nesk. <i>IV Th.</i>	<i>s. TOMAS, Ap.</i>
22	Igante.	<i>Abentuko</i> 4 ^a .
23	Astelehen.	<i>s. Flavien.</i>
24	Asteharte.	<i>sa Delf. Barour.</i>
25	Astizken.	EGUBERRI.
26	Ostegun.	J. EZTEBE, m.
27	Ostirale.	J. JOHANE, Eb.
28	Neskanegun.	<i>Haour Inoz.</i>
29	Igante.	<i>s. Tomas, Kant.</i>
30	Astelehen.	<i>s. Sabin.</i>
31	Asteharte.	<i>s. Silvestre.</i>

MERKHATIAK ETA FEIRAK

MAOULEN : **m.**, asteharte oroz; **f.**, burullaren 6ⁿ. — ATHAR-RATZEN : **m.**, astelehenez, amoustetik; **f.**, Phentekoste biharamenian *eta* Donisantore oundoko astelehenian. — DONA JOANE GARAZIN : **m.**, asteleh. amous.; **f.**, Bazko *eta* Phentekoste ondoko astehartian. — DONA PALEUN : **m.**, ostir., amoust.; **f.**, Bazko ondoko ostegunian, *eta* abentiaren 26ⁿ. — GARROSEN : **m.**, ostir. amoust.; **f.**, agorrila 1ⁿ *eta* azaroko lehen astizkenian. — IRISARIN : **m.**, neskaneg. amoust., **f.**, baranthall. 3ⁿ *eta* aphiril. 15ⁿ. — HAZPARNEN : **m.**, asteh, amoust; **f.**, Bazko ondoko astizk. — IZOURAN : **m.**, asteh. amoust. — NAVARENKOSEN : **m.**, astizk.; **f.**, Erramu aitsineko astizkⁿ, *eta* abentⁿ 8ⁿ. — ORTHEZEN : **m.**, asteh.; **f.**, martchoko *eta* urietako lehen astehⁿ. — OLOROUN : **m.**, ostit. *eta* asteh.; **f.**, maiatz 1ⁿ; *eta* burullⁿ, 8ⁿ, hirour eg. — PAOUBEN : **m.**, astel. *eta* osteg., **f.**, Gorozum. lehen astelehⁿ. *eta* Joundane Martinez, 8 eg. — SALIESEN : **m.**, ostegunez; **f.**, baranth. heren astizkⁿ *eta* urrietaren asken ostegunian.

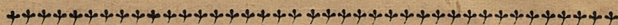

Abisbat

Oharterazten dugu 1886^{eko} setemer lehenian emanik izan den arastatiaren arauera, goure departamentian izanen direla 1890^{an} ouhourezko primen konkoursak, laborantcha handi, arteko *eta* tchipiarentako, ala izan dadin kestione lurren hourtatziaz, ala baratzez, ala zuhañez ala laboranrchako jornaletor *eta* miskandiez. Cizoun abertitiak bost balio.

Edirengia

I. Bozkaz 1889 ^{an} ; bozkari khrastien eginbidiaz....	33
II. 1789 ^{eko} Erreboluzionia.....	34
III. Kantabriak-Uskaldunak.....	38
IV. Errepublikak eta Erreljionia.....	39
V. Khountu zahar.....	45
VI. Réveil Basque denaren zounbait erran etarik landa.	47
VII. Orano bi hitz eskoletaz.....	52
VIII. Laborantchaz :	
1 ^o Erekoilta 1888 ^{an}	55
2 ^o Ogien ebakiteko phuntiaz eta moundolletan ezartiaz.....	57
3 ^o Aihenaren eritarzun berribat..	59
4 ^o Zuhañen latsunez chouritzia.....	61
5 ^o Noula desegiten den uñhurrietarik.....	61
IX. Urhentzeko istoria edo erasi zounbait.....	62